

Konservativ ideologi

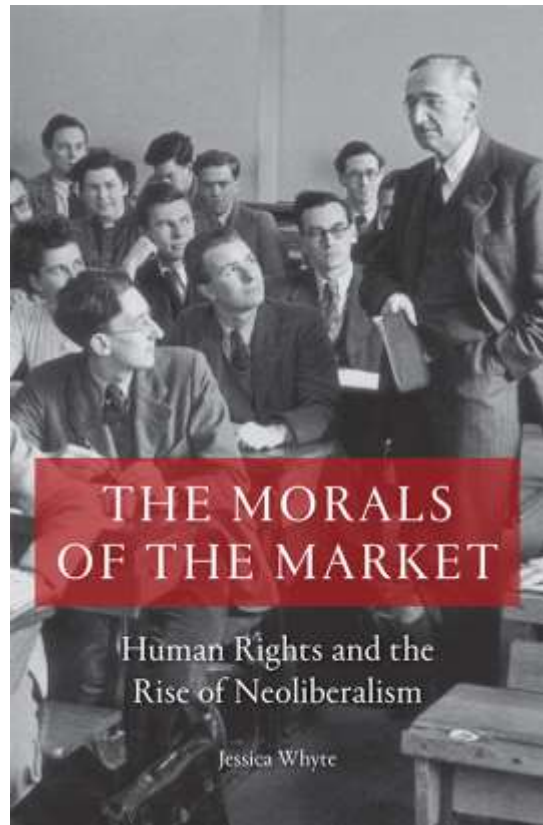
Nyliberalernas moral för egenintresse och marknad framför gemenskap och demokrati

Mänskliga rättigheter ansågs viktig som kulturbärare. Nyliberalernas gamla garde, följt av dagens anhängare, sprider en marknadsanpassad moral, d.v.s. (anti-) politik. De stympade de mänskliga rättigheterna eftersom de motsatte sig koloniernas befrielse. Detta grundade tunga NGO:er. Finns det kvar än idag?

Mänskliga rättigheter omfattas av ett FN-dokument från 1948 och hålls högt av liberaler såväl som nyliberaler och bosättningslobby. Genom åren har begreppet fått en annan mening genom trögt arbete utfört av nyliberalerna, särskilt det gamla gardet bakom ursprungliga Mont Pèlerin Society, von Mises och Hayek. Det är filosofen Jessica Whytes ärende i boken *Morals of the Market* (Verso, 2019). Men parallellt fortlever det mesta av de ursprungliga mänskliga rättigheterna, särskilt bland mer idealistiskt lagda samt genom FN:s och nationella regeringars försorg.

Nyliberalerna var ekonomer och filosofer, men insåg betydelsen av kulturell fernissa över sina hårdkokta teorier. Hayek skruvade därför på moralbegreppet för att det skulle passa marknadstänkandet och individualismen: "marknadsmoral". När deras ideal var ett marknadssamhälle

där folket orienterar sig efter monetära resultat, behövdes en justering av moralbegreppet. Hayek lanserade därför en uppsättning individualistiska och kommersiella värden som grund. Det skulle prioritera självintresset framför gemensamma värden. Det är förstås ideal som borgare känner sig hemma med, men som fördjupats till en fundamentalistisk karikatyr.

Hayek var ideologen bakom nyliberalismen i efterkrigsårens borgerliga skräck för socialism. De fick stöd av ledande företagsledare och än idag upprätthålls deras Mont Pèlerin Society, även bland svenska ledarskribenter och kvällstidningskrönikörer. De flesta ekonomiska pris till Nobels minne har gått till anhängare.

Nyliberalerna var till en början nervösa över tendenserna att mänskliga

rättigheter skulle komma att uttrycka stöd för kollektiva principer och somliga kritiserade deklARATIONEN ända från första utkastEN. Men ledande nyliberaler deltog i utformningen och kom att efterhand stå för en gradvis förändrad tolkning av begreppet.

Det var artiklarna om sociala, politiska och ekonomiska friheterna i FN-texten om mänskliga rättigheter som nyliberalerna starkt motsatte sig.

Nyliberalernas centrala begrepp frihet, jämlikhet, äganderätt och säkerhet kom att dikteras utifrån marknads-perspektiv. Således fanns ingen frihet eller jämlikhet utanför marknadslogiken. Jämlikhet är enligt dom t.ex. egendoms-ägarens rätt att behålla ett överflöd gentemot den mindre väl lottade.

Nyliberalerna mobiliserade bakom "mänsklighet" ("humanity") för att betona en individualism som de menade skulle vara oförenlig med kollektivistiska tankar, välfärdsstat och postkolonial självständighet samt jämlikhetssträvanden.

Deras version av mänskliga rättigheter blev ett med västerlandets civilisation och till försvar för kapitalistiska samhällsarrangemang på marknadsgrund. De betecknade avkolonialiseringen som totalitarism, alltså tvärtemot befrielsen. När det krisade med allt för mycket frihet i kolonier började nyliberalerna t.o.m. ropa på politiska motåtgärder. En utväg blev att rensa mänskliga rättigheter från friheter.

"Värdighet" i både FN-deklARATIONEN och i Mont Pèlerin's grunddokument tolkades som en kristen princip riktad mot politik. Det gemensamma skulle vara ett minimum, stat och lag, inte politik. Det blev ett stöd för nyliberalernas syn om att "klara sig själv". Dagens entreprenörsskapsvurm följer i den traditionen.

Vågen av prominenta frivilligorganisationer (NGO) från 70-talet kom i många fall att anamma och föra den nyliberala världsbilden vidare. Det har skett genom betoning på att problemen med fattigdom och underutveckling i tredje världen beror på naturlig fördelning av resurser – inte kolonial utsugning - och är förknippad med politik där marknaden snarare skulle vara lösningen. Det formulerades som ett motstånd mot anti- och postkolonial kamp och uppbyggnad, inte minst mot den alliansfria rörelsen. Exempel på sådana är de tunga organisationerna Liberté sans Frontières (förbrukad 1989), Médecins sans Frontières och Human Rights Watch. Mänskliga rättigheter är ingen naturlag och betyder olika för olika personer, men har i stor utsträckning kommit att domineras av nyliberalt färgat idégod. Eftersom ledande frivilligorganisationer tagit upp det nyliberala perspektivet gentemot postkolonial upprättelse, försök till offentliga välfärdssatsningar osv. har nyliberalerna själva börjat känna sig ganska nöjda med hur mänskliga rättigheter uppfattas numera.

Boken fokuserar på inflytandet från nyliberalernas ideologiska påverkan genom deras moral som försvarar

marknadstänkandet och västerländsk överhöghet och en nedvärdering av politik – som stökig – i motsättning som den alltid ideala marknaden – lugn och städad. I tid med FN:s arrangemang för uppföljning av de mänskliga rättigheterna finns frivilligorganisationer som tar upp sociala frågorna. FN-organet Mänskliga rättighetsrådet, OHCHR, som startades 2006, går igenom en lång rad politiska punkter i en särskild uppföljning. Den omfattar fler uppgifter än dokumentet från 1948, både specifikt nationella och internationella konventionsdokument. Denna process som omfattar alla FN-länder - har inte behandlats i den aktuella boken men verkar komma ungefär samtidigt med vad författaren hävdar har blivit en ny strategisk vändning för frivilligorganisationerna. Sverige rapporterar en uppföljning av politiken gentemot FN-dokumentet om mänskliga rättigheter samt en rad nationella reformer i övrigt som man anser hör dit. Frivilligorganisationer bevakar denna process.

Studien om nyliberalernas marknadsmoralers inverkan på NGO:erna slutar vid tiden för starten på FN:s uppföljning av mänskliga rättigheterna. Är det då äntligen frid och fröjd och slut på nyliberala inflytandet? Nej, det tror inte författaren, för högerkrafterna blir allt starkare och dom bara justerar den nyliberala marknadsmoralen, med samma fokus på att hålla tillbaka de fattiga massorna.

Jessica Whyte har grävt fram sambandet mellan nyliberalerna, deras

marknadsmoral och mänskliga rättigheter i en tidsperiod då ett samhällsklimat formades som gäller än idag. Det är en relativt gedigen och lättläst inblick i nyliberalernas såväl tankevärld som påverkansarbete.

Inte bara högersinnade ideologer eller omedvetet nyliberala utan också etablerade center-vänster och stora etablerade frivilligorganisationer anammade nyliberala tolkningar av mänskliga rättigheter. Det heter ofta, från många politiska riktningar, att globalisering och mänskliga rättigheter är beroende av och förknippad med en fri marknad, fri från starka staters inblandning. Och även idag hör man sagas att det är de fattigas fel att de är fattiga.

Nyliberalerna har träget strävat med att vrida opinionen de senaste 50 åren. Och fortsätter göra det. Det är ett konservativt motstånd mot gemensamma samhället, mot välfärd och politik allmänt sett. Det är en steril marknadsfundamentalism som varit till stor olycka. De har fått stort genomslag för sin version av begreppet mänskliga rättigheter.

Källor

Whyte, J, *The Morals of the Market, Human Rights and the Rise of Neoliberalism*, Verso 2019. Kapitel 5 i boken finns [här](#).

FN, *Universal Declaration of Human Rights*, 1948. [pdf](#)

[UNHCR](#)

–27 januari 2020